

De VOB op weg naar een digitale collectie

Advies over de organisatie van de aanschaf van eContent als de nieuwe bibliotheekwet van kracht is (1-1-2015)

Inhoud

1. Aanleiding.....	3
2. Opdracht en werkwijze	5
3. Standpunten actoren.....	7
4. Hoofdpijnen van het advies.....	13
5. Aanbevelingen	17
Bijlage 1	19

1. Aanleiding

De wet op het Specifiek Cultuurbeleid voldoet voor wat de openbare bibliotheken betreft niet meer aan de eisen die digitale ontwikkelingen stellen. Voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is dat aanleiding om een nieuwe bibliotheekwet te ontwerpen waarin vooral de digitale ontwikkelingen een passende plaats krijgen.

Digitale content wordt door de openbare bibliotheken gezamenlijk ingekocht door de Inkoopcommissie van de VOB. Het budget voor de aanschaf van eContent wordt door middel van een omslagstelsel door alle openbare bibliotheken opgebracht. Jaarlijks wordt de hoogte van de omslag door de algemene ledenvergadering vastgesteld.

Het ministerie van OCW is van mening dat de stijging van genoemd budget onvoldoende is en dat de openbare bibliotheken daarmee aangeven te weinig urgentie te voelen als het gaat om digitale ontwikkelingen. Door geld aan het gemeentefonds te onttrekken en centraal beschikbaar te stellen meent het ministerie van OCW digitale ontwikkelingen en vooral het ter beschikking stellen van eBooks te kunnen stimuleren. Met de Vereniging Nederlandse Gemeenten heeft het ministerie van OCW overeenstemming over een onttrekking aan het gemeentefonds. De groei en de uiteindelijke hoogte van de onttrekking zijn nog niet vastgesteld. Voor genoemde onttrekking is een wettelijk kader vereist. De nieuwe bibliotheekwet gaat in dat kader voorzien en zoals het zich nu laat aanzien treedt de wet op 1-1-2015 in werking.

De Vereniging van Openbare Bibliotheken heeft het ministerie laten weten met de onttrekking van bibliotheekgeld aan het gemeentefonds te kunnen instemmen, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan (31 okt 2011). Het gaat om de volgende punten:

- De branche beheert zelf de aan het gemeentefonds onttrokken middelen
- Er is geen overheidsbemoeienis bij de inkoop van eContent
- De onttrekking vindt gefaseerd plaats
- De branche krijgt invloed op fasering en hoogte van de onttrekking

2. Opdracht en werkwijze

2.1. Opdracht

De onttrekking van geld aan het gemeentefonds ten behoeve van de aanschaf van eContent is voor het bestuur van de VOB reden om het beheer van die gelden hoog op de agenda van de vereniging te plaatsen. Het is voor de leden van de VOB essentieel invloed te kunnen blijven uitoefenen op de besteding van dat geld. De aanschaf van digitale content is niet alleen van belang voor de dienstverlening van de openbare bibliotheken in de toekomst, maar zal ook effecten gaan hebben op de fysieke collectie van de bibliotheken.

Het bestuur van de VOB heeft daarom Ton Brandenburg gevraagd om na te gaan wat de gedachten zijn bij de verschillende actoren in de branche over de onttrekking en de wijze waarop de besteding van het geld georganiseerd zou kunnen worden. Op basis van die gedachten en de voorwaarden van het bestuur van de VOB over de onttrekking vraagt het VOB bestuur tevens advies over de meest wenselijke structuur die bij de besteding van het geld past.

De opdracht die het bestuur van de VOB aan Ton Brandenburg verleent luidt:

' Ga na hoe de verschillende actoren in de branche denken over de onttrekking, welke positie zij daarbij innemen of zouden willen innemen. Adviseer het bestuur van de VOB over de meest wenselijke structuur in de aanschaf van eContent waarbij de invloed van de VOB optimaal gewaarborgd is'

De opdracht is gestart op 1 oktober jl. De opleverdatum is uiterlijk vrijdag 9 november, gevolgd door een korte presentatie op 16 november.

Intussen is bekend dat de nieuwe Bibliotheekwet niet eerder dan 1 januari 2015 van kracht zal worden. Begin 2013 zal de concepttekst worden gepubliceerd en zal er internet consultatie plaatsvinden door OCW.

2.2. Werkwijze

Gekozen is voor persoonlijke interviews met vertegenwoordigers van de belangrijkste actoren (zie bijlage 1 lijst van geïnterviewden). De geïnterviewden worden niet geciteerd. Op basis van de interviews wordt de gemeenschappelijke tendens aangegeven en zo nodig de afwijking daarvan. Daarnaast is gebruik gemaakt van de (voornaamste) documenten in dit kader vanaf eind 2011 tot heden.

Bij het uitvoeren van de opdracht wordt Ton Brandenburg bijgestaan door Coen van Hoogdalem, commissiesecretaris bij de VOB.

Het advies is in de eerste plaats bedoeld voor het bestuur van de VOB. Verdere verspreiding vereist nog aanpassingen. Vooral omdat onderdelen nog vragen om nadere uitwerking, ook vanwege de onzekerheden in de definitieve politieke besluitvorming. De materie wordt door alle gesprekspartners als complex aangeduid.

3. Standpunten actoren

3.1. Schriftelijke standpunten

De nieuwe bibliotheekwet in wording is gericht op een verregaande centralisering van de digitale bibliotheekfunctie. Digitale infrastructuur en digitale content worden gerekend tot de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid. Uitname uit het Gemeentefonds is de basis voor de financiering van digitale content (de hoogte staat nog niet vast) en kan aangevuld worden met rijksmiddelen voor de infrastructuur, voor zover deze niet geheel benut worden voor deze opdracht (mededeling OCW). B.nl schat in dat er geen sprake zal zijn van onderschrijding. Eerder het omgekeerde.

Het afgelopen jaar is een reeks brieven, nota's, notities, reacties, Kamerverslagen, blogs en artikelen verschenen die aantonen dat het onderwerp in het centrum van de belangstelling staat, maar evenzeer dat er nog geen door alle partijen onderschreven eenduidige lijn is voor toekomstig beleid.

Tijdens het onderzoek heeft het SIOB zijn Beleidsplan Digitale Bibliotheek 2013-2014 gepubliceerd. De concepttekst van de bibliotheekwet was in deze periode nog niet beschikbaar. Er zijn dus nog veel onzekerheden. Juist nu is het van belang dat de VOB positie kiest en haar belangen voor het voetlicht brengt. Zo kan er een heldere discussie gevoerd worden met de beslissers, i.c. OCW/VNG en de verantwoordelijke politieke bestuurders.

3.1.1. Standpunt VOB(brief onttrekking geld aan OCW 31 okt 2011; brief aan Tweede Kamer 10 januari 2012

- Branche beheert de onttrokken middelen zelf
- Geen overheidsbemoeienis bij inkoop
- Gefaseerd groeien van onttrekking
- Invloed branche op omvang onttrekking

3.1.2. Standpunt VNG (brief 15 december 2011)

- Groeipad onttrekking: de uitname zal fasegewijs worden ingericht om gelijke tred te houden met de ontwikkeling van het aanbod en de markt
- In 2016 maximum (plafond) bereikt
- Over groei en plafond moet worden overlegd

3.1.3. Standpunt SIOB (Meerjarenplan 2013-2016; Beleidskader Digitale Innovatie 2013-2014 oktober 2012; niet gepubliceerde Contourennotitie juni 2012.

- SIOB stelt dat het in opdracht OCW de regie heeft bij de digitale infrastructuur en het collectiebeleid, een strategische rol bij de organisatie van de inkoop van digitale content, prioriteiten aangeeft, de financiële kaders bundelt en stroomlijnt, in overleg met de branche-
- SIOB wil beleid voor inkoop vooraf formuleren (samen met branche) waarin uitgangspunten, prioriteiten en voorwaarden voor aanschaf eContent zijn vastgelegd
- SIOB wil landelijke Inkoop Commissie instellen die opdracht krijgt eContent aan te schaffen en de rechten te regelen.

- Inkoopcommissie krijgt mandaatregeling van SIOB

Nb: het is van belang van meet af aan duidelijk te maken dat met "branche" de VOB wordt aangeduid. De Kamerbrief (7 december 2012) spreekt van de bibliotheeksector die met andere partijen, onder wie de KB, moet communiceren over de verwerving van eContent. VOB wordt expliciet genoemd als gesprekspartner van de KB (zie p.6).

3.1.4. Standpunt Rijk/OCW (brief aan Tweede Kamer 6 december 2010, 7 december 2011; verslag schriftelijk overleg 10 april 2012 en 21 juni 2012)

- In Kamerbrief van 7 dec 2011 wordt gesteld dat er een collectie fysiek/digitaal bestaat; Digitale bibliotheek: zijn collecties van in ieder geval KB, OB, DBNL, met aansluiting Europeana
- OB (lees VOB) zorgt voor distributie eContent via landelijke infrastructuur
- Bibliotheekbranche is en blijft verantwoordelijk voor content; de financiering wordt centraal geregeld
- KB en VOB werken samen
- Budget wordt uit Gemeentefonds genomen en beschikbaar gesteld aan de branche(10 april 2012)
- De voorgestelde bekostigingsstructuur heeft de instemming van VNG, VOB en BZK.
- Inkoop eContent landelijk i.p.v. lokaal(7 december 2011)
- OCW wil af van gescheiden geldstromen voor digitale ontwikkeling, innovatie, beheer en content, men wil naar 1 geldstroom en een loket (gesprek met OCW op 24 okt)
- Bibliotheken functioneren in een netwerk, KB is onderdeel daarvan en krijgt een prominente plek Zie ook de missie van de KB betreffende DB. Uitwerking moet nog plaatsvinden in Memorie van Toelichting. (gesprek 24 okt).
- Openbare bibliotheek en KB werken samen bij inkoop eContent (7 december 2011 Branche moet volgens OCW belangrijke stem hebben bij bestemming van middelen voor eContent. SIOB deelt die opvatting, maar wil wel de regie houden en piketpalen slaan
- Op termijn beheert KB het budget, eventueel in gezamenlijke constructie met SIOB. KB blijft ZBO (geen agentschap), dus veel zeggenschap.
- Iedere Nederlander moet toegang hebben tot de digitale bibliotheek; dat hoeft niet alleen via lokale bibliotheek, volgens OCW
- Combinatie fysiek/digitaal blijft uitgangspunt voor beleid: geïntegreerde bibliotheek
- BNL is uitsluitend verantwoordelijk voor infrastructuur.

3.1.5. Conclusies

- SIOB heeft met mandaat van OCW (tot 2015) een strategische, sturende en verbindende rol
- Rijk wil dat branche bij inkoop prominente plek heeft, VOB moet die plaats claimen.
- Rijk wil een nadrukkelijke rol van KB voor het gehele bibliotheekwerk in Nederland, incl. infrastructuur, content en context.
- Rijk hecht bij de inkoop aan onafhankelijk, betrouwbaar, pluriform en kwaliteit
- Na 2016 staat voor VNG hoogte onttrekking vast en is aanpassing op vanaf dit moment niet mogelijk

Knelpunten

Toegang tot Digitale Bibliotheek: iedere Nederlander in principe; rol van bibliotheken verankeren door lidmaatschap te eisen of minimaal registratie via bibliotheek

Kan veel consequenties hebben voor OB-bestel in lokale context.

3.2. Resultaten Interviews

Gesprekken waren bedoeld om meer informatie te krijgen over opinies over de positie van de VOB in een veranderende structuur bij aankoop eContent. Uit de gesprekken die zijn gehouden zijn driehoofdgroepen te destilleren, de wijze waarop de geldstroom wordt ingericht, de wijze waarop de selectie van de in te kopen content tot stand komt en de wijze waarop de organisatie wordt ingericht. Deze driedeling wordt ook gevolgd bij het aangeven van de resultaten van de interviews.

3.2.1. Geldstroom

Er is een communis opinio dat de routing van het geld via KB/SIOB kan verlopen, mits KB/SIOB zich niet inhoudelijk bemoeien met de aanschaf van eContent. De KB heeft daarbij een dubbelrol, beheerder van het subsidiegeld en betrokkene bij de aanschaf van eContent. De geldstroom KB/OB moet gescheiden en gelabeld blijven. VOB zou een prominente stem bij aanschaf collectie openbare bibliotheekmoeten hebben.

Scheiding institutioneel-operationeel wordt genoemd als handvat.

In één geval wordt gepleit voor een rechtstreekse geldstroom OCW-VOB. Daar wordt de kanttekening bij geplaatst dat dit hoogst waarschijnlijk niet op medewerking van OCW kan rekenen.

OCW heeft meegedeeld die weg niet te kiezen. Maar dat betekent uiteraard niet dat de VOB daarmee akkoord hoeft te gaan.

Niet besteed geld in enig jaar mag niet terugvloeien naar het Rijk, maar dient als bestemmingsreserve te worden meegenomen is de algemene opvatting. Het is echter de vraag of deze lijn past in de systematiek van de Rijksbegroting. Toch bepleiten is het advies.

3.2.2. Selectie

De digitale collectie moet worden samengesteld op basis van de behoefte bij gebruikers en de inzet van bestaande expertise bij de VOB. Aanschaf mag zich niet beperken tot het topsegment. Aandacht voor jeugd, voor aangepast lezen, voor het brede publiek, naast de vakliteratuur. De kennis op het gebied van de openbare bibliotheekgebruiker zit bij uitstek bij de VOB en als afgeleide daarvan bij de 14 zgn. Plusbibliotheken. De KB bezit geen of nauwelijks kennis op het gebied van collectievorming door openbare bibliotheken. Zij heeft een belangrijke collectie humaniora en een bijna complete bewaarcollectie Nederlandse publicaties (fysiek/digitaal). Gezamenlijk is dat winst. De VOB moet een zware rol hebben in het collectioneren. De huidige inkoopcommissie zal moeten opgaan in of vervangen worden door een nieuw en uitgebreider platform: KB, VOB (incl. Plusbibliotheken), DBNL, CDR en mogelijk anderen. Het GII wordt nog niet als verantwoordelijk platform gezien. Unaniem is men in de aanbeveling dat de VOB een bepalende rol moet hebben bij de inkoop voor de openbare bibliotheken.

Grote problemen worden verwacht bij het daadwerkelijk aanschaffen van interessante literatuur, fictie en non-fictie, gezien de buitengewoon ingewikkelde relatie met de uitgevermarkt en het verkrijgen van licenties. Er is volume nodig, het Nederlandstalige Ebook heeft dat niet. Commercieel en juridisch dus problematisch. Ook het onderwerp

leenrecht gekoppeld aan eContent is problematisch. Uitgevers, boekhandelaren kunnen zich bij gebrek aan wetgeving naast de bibliotheken op dezelfde markt begeven. Uitleenen is dan niet meer exclusief voor bibliotheken

Goed kijken wat er in het buitenland gebeurt, kan helpen bij beleidsvorming.

In Noorwegen heeft men er bijvoorbeeld voor gekozen alle Noorse publicaties van 1900-2000 in een keer af te kopen en beschikbaar te stellen voor alle inwoners (het Noorse model) en dat tegen een prijs van nog geen euro per inwoner. Frankrijk heeft recent besloten enkele tientallen miljoenen te investeren in een nationaal eBook platform (telecombedrijven, uitgevers en boekhandelaren). Met een van inleg van 3 miljoen begint MO3T met een testfase. Frankrijk richt zich hiermee vooral op de markt van Franse publicaties, waarschijnlijk als tegenwicht tegen het Amerikaanse E-geweld, maar een dergelijk model is de moeite waard om nader te onderzoeken voor de Nederlandse situatie. (NB. Bibliotheken zijn niet in dit Franse platform vertegenwoordigd). Ook Canada is een interessant voorbeeld, waar aantoonbaar is dat digitalisering winst oplevert voor alle bibliotheken.

Enkele geïnterviewden waarschuwen dat het toch omvangrijke beschikbare budget de markt zou kunnen verstoren. Overleg met uitgevers en boekenbranche is nodig.

3.2.3. Organisatie

De digitale bibliotheek dient zo dicht mogelijk bij de fysieke bibliotheek te blijven, is de algemene opvatting. Het lidmaatschap moet overeind blijven als verdienmodel voor de fysieke bibliotheek. Een minderheid kiest voor een scherpe scheiding tussen de fysieke en de digitale bibliotheek

Als de inkoopcommissie besluiten heeft genomen, volgt een opdracht aan een instantie die de besluiten uitvoert. Daarvoor worden diverse partijen genoemd: BNL, NBD, KB, Centraal Boekhuis, en andere particuliere partijen of combinaties daarvan.

De rol van BNL is primair die van bouwer en beheerder van infrastructuur. Inkoop van eContent hoeft niet noodzakelijkerwijs door BNL te geschieden. Bijna unaniem zeggen geïnterviewden dat BNL zich blijvend moet richten op innovatie en beheer van de digitale infrastructuur. De waterscheiding tussen infrastructuur en content is echter smal, is de constatering. Het toevoegen van metadata is bijvoorbeeld onmisbaar voor de infrastructuur. Maakt daar deel van uit, evenals (deels) de contextualisering. Dus waar leg je de grens. Voor de meesten is dat: BNL moet niet zelf gaan inkopen, maar betrokken blijven om maximale toegang te garanderen.

Aan de NBD/Biblion willen de meeste geïnterviewden een rol toekennen in de inkoop. Er is grote waardering voor de NBD, maar de geïnterviewden vindende invloed op het beleid vanuit de branche nu te gering. NBD heeft grote ervaring bij het inkopen van (fysieke) content. De voordelen om te onderhandelen aan een tafel over fysieke en digitale collectie lijkt velen een interessante optie.

Verder worden er suggesties gedaan om de samenwerking BNL en KB te bevorderen (beide infrastructuur)en/ of in de uitvoering de relatie BNL en NBD te stimuleren.

Wat het Centraal Boekhuis betreft wordt al snel duidelijk dat dit bedrijf meer gericht is op distributie dan op content.

Andere partijen zijn nog te onduidelijk om verder uit te werken.

3.2.4. Diversen

Uit de gesprekken hebben we een aantal ontwerpcriteria voor de toekomstige Inkooporganisatie eContent kunnen destilleren:

- Onafhankelijk van het Rijk
- Maximale invloed VOB
- Betrouwbaar in financiële zin ook op langere termijn
- Pluriformiteit garanderen, ook voor de kleine bibliotheken op het platteland
- Aandacht aan jeugdboeken blijven schenken
- Voor alles kwaliteit in de volle breedte

4. Hoofdlijnen van het advies

Uit de gepubliceerde stukken, notities en de individuele gesprekken kan een aantal hoofdlijnen worden beschreven, die de grondslag vormen voor dit advies. Daarbij is de bibliotheekwet vanaf 2015 richtinggevend. Uit deze analyse komt een beeld naar voren, welke gedachten en opvattingen de door ons benaderde actoren hebben over ingrijpende maatregelen voor de Openbare Bibliotheekbranche: de onttrekking uit het Gemeentefonds ten behoeve van de aanschaf van eContent en de wijze waarop de VOB in het krachtenveld tussen enerzijds de eindgebruiker en anderzijds de overheid zo effectief mogelijk kan handelen.

4.1. Geldstromen en structuur

Nederland is op weg naar landelijke Digitale Bibliotheek. Het Rijk wil daar verantwoordelijk voor zijn. Het financiert de infrastructuur (17 m per jaar) en wil ook verantwoordelijk zijn voor de digitale content (via uitname gemeentefonds). Scherp doorgetrokken betekent dat de lokale bibliotheken zich richten op de fysieke omgeving en de fysieke collectie en daarnaast zorgen voor maximale toegang tot de digitale bibliotheek. Als de lokale bibliotheek zich beperkt tot eigen (fysieke) omgeving en verder wegraakt van de digitale bibliotheek, is de kans groot dat bibliotheken steeds meer op een "dienstencentrum" gaan lijken: collectie beschikbaar stellen, leesonderwijs, (media)educatie, ontmoeting en debat, werkplekken etc. Misschien onvermijdelijk (?), zoals sommigen beweren, maar risicovol voor de branche.

De aansturing wil OCW centraal regelen en al staat het nog niet in de officiële stukken die aansturing is voorzien bij de KB, met (mogelijk) SIOB als partner voor de OB. De KB meldt in haar missie, dat zij werkt aan de digitale bibliotheek waar iedereen toegang heeft tot alle Nederlandse uitgegeven digitale en fysieke publicaties en dat zij een taak heeft bij te dragen aan een nieuwe nationale digitale infrastructuur. Het gaat dan vooral om wetenschappelijke informatie.

KB en OB komen dus dicht bij elkaar op dit terrein, zowel in de infrastructuur, als op het terrein van eContent. KB in een leidende rol betekent in feite een herstructurering van het bibliotheekveld, die wettelijk wordt verankerd. De consequenties zijn groot, maar nog niet allemaal inzichtelijk. De positie van de VOB is op minst onduidelijk. Gaat zij nog over de content als branche, in ieder geval voor zover het de OB betreft, of toch niet, of in beperkte mate. Immers, de KB zal in haar rol van Nationale Bibliotheek en grote speler op het gebied van content ook een belangrijke stem willen hebben in het totaal van de selectie en aanschaf. In de wet moet wel goed worden vastgelegd dat de VOB een preferente positie heeft (OB)

In 2009 werd nog vastgesteld dat de Rijksoverheid verantwoordelijk is voor de infrastructuur en de branche voor de content (voor openbare bibliotheken).

Met een centrale financiering, ook voor content en mogelijk context is die tweedeling niet meer vanzelfsprekend. OCW wil maximale toegang tot de Digitale Bibliotheek voor alle Nederlanders garanderen, los van een verbintenis met een lokale (fysieke) bibliotheek. Leden van een OB zijn automatisch ook lid van de Digitale Bibliotheek, lijkt het nu. Bibliotheken kunnen flexibele en aantrekkelijke pakketten samen stellen voor hun leden en services bieden (marketing).

Geldstromen via een loket hoeft niet problematisch te zijn. Voor de infrastructuur is dat ook wenselijk, maar voor de aanschaf van Econtent moet vooraf duidelijk zijn, dat een onafhankelijk en deskundig platform met mandaat de gelden op basis van globale kaders besteedt. Dat kan via een Inkoopcommissie zoals SIOB voorstelt. Basisvraag blijft welke rol de VOB in deze nieuwe structuur neemt of krijgt.

Vanuit de gesprekken komt ook naar voren, dat het bij centrale aansturing van groot belang is om niet alleen op operationeel niveau (Inkoopcommissie) te acteren, maar ook op bestuurlijk niveau.

Bij een nieuw instituut dat verantwoordelijk wordt voor de aansturing van de gehele Digitale Bibliotheek Nederland zou ook de branche invloed moeten kunnen uitoefenen, al was het maar als vaste gesprekspartner. De VOB zal haar plek met gezag moeten markeren (zie hierna de argumenten voor prominente positie in de Inkoopcie). Kortom de VOB moet een bepalende positie innemen als de vertegenwoordiger van de branche bij de inkoop van eContent en als partner bij het formuleren van beleid..

4.2. Selectie en inkoop

In het onlangs door het SIOB gepubliceerde 'Beleidskader Digitale Informatie 2013-2014' en de niet gepubliceerde Contourennotitie DB (juni 2012) is een aantal belangrijke uitgangspunten geformuleerd over eContent en de inbedding in het totale bibliotheekbestel. Het SIOB onderstreept in deze nota's dat het een regiefunctie heeft in opdracht van OCW. SIOB wil zich richten op collectiebeleid, gezamenlijk aanschafbeleid formuleren, met aandacht voor de daarbij behorende licenties (aankoopstrategie), de content-activiteiten inventariseren om tot afstemming te komen en prioriteren.

In de Kamerhoofdlijnenbrief van 7 december 2011 geeft de Stas aan dat digitale content, zoals alle content, een verantwoordelijkheid is van de bibliotheeksector. Hij roept de VOB en de KB op samen te werken.

De KB beschikt over veel content en weinig leden, terwijl de VOB veel leden heeft en nog weinig eContent. Er is dus veel voor te zeggen dat de beide instituties zo snel mogelijk de handen in een slaan en het SIOB daarbij betrokken wordt. VOB zou hier de samenwerking met het SIOB moeten zoeken. Uiteindelijk zouden VOB en KB gezamenlijk de opdracht kunnen krijgen de Inkoopcie nieuwe stijl in te richten en andere deelnemers (DBNL, CDR, etc.) daarbij te betrekken. De VOB krijgt duidelijk de verantwoordelijkheid voor de inkoop voor openbare bibliotheken. Het SIOB kan, in overleg met betrokkenen richtlijnen opstellen en kaders aangeven (zie hiervoor), zodat getoetst kan worden of de middelen doelmatig zijn besteed.

Een krachtige positie van de VOB en een duidelijk geluid is in deze transitieperiode van groot gewicht. De komende twee jaar, in aanloop naar 2015, is de VOB nog volop actief bij het verwerven van eContent. De leden zullen stapsgewijs hun bijdrage verhogen.

De KB is graag bereid tot samenwerking, dat geldt anderzijds ook voor VOB. Op dit moment is er sprake van twee werelden: de KB is nog niet erg ingevoerd in de openbare bibliotheekbranche en de VOB-leden kennen de KB nog niet goed. Van beide kanten zal er geïnvesteerd moeten worden in een nieuwe werkelijkheid.

VOB zou hier, in overleg met het SIOB, het initiatief kunnen nemen, om zo op een nieuwe situatie te anticiperen (Kennis delen!).

De argumenten om de VOB een belangrijke plaats te geven in de Aankoopcommissie zijn de volgende (wellicht nog uit te breiden):

1. Met 164 basisbibliotheken en 4 miljoen leden is de VOB als branchevereniging een factor van betekenis. Afstemming fysiek en digitaal aanbod is noodzakelijk.
2. Uitname uit het Gemeentefonds voor digitale content houdt in verschuiving van lokale middelen naar landelijk platform. Heeft gevolgen voor subsidiering bibliotheken als totaal en mogelijk effect op aanschaf fysieke collectie.
3. Inkoopcommissie VOB is al enige jaren actief. Leden zijn bereid een (groeïend) bedrag per inwoner af te dragen.
4. Bibliotheken beschikken over expertise op het gebied van collectievorming voor een breed publiek (van jeugd tot volwassenen, van recreatief tot vakinhoudelijk)

4.3. Alternatief

Een geluid dat steeds sterker wordt binnen VOB-kringen is om goed te kijken naar het nu voorliggende voorstel. In de praktijk is het mogelijk te kiezen voor een stapsgewijze ophoging van het aankoopbudget. Dat gebeurt al in de jaren 2013, 2014. Met een bijdrage van uiteindelijk 50ct per inwoner kan een bedrag van circa 8 miljoen worden gecollecteerd. Gemeenten moeten dan niet gaan korten, zoals voorzien bij de uitname Gemeentefonds. De vraag is bovendien of die constructie nodig is. Indien de VOB in de wet verantwoordelijk wordt gesteld voor de inkoop is het resultaat maximaal.

Standpunt innemen, want de leden zullen daar *in een ALV* zeker op terug komen.

Bezwaar van het volgen van bovenstaand alternatief is tweeledig:

- a) In de brief van 31 okt 2011 heeft de VOB duidelijk aangegeven, onder voorwaarden, in te stemmen met een uitname uit het Gemeentefonds. OCW/VNG zullen deze verandering in standpuntbepaling niet in dank afnemen. Zij willen centrale sturing en een Nationale Digitale Bibliotheek, die niet alleen een OB, maar ook WB-component kent. Toegankelijk voor alle Nederlanders.
- b) Bovendien is er een reëel gevaar dat bij bovengenoemde opstelling van de branche de afspraken over financiering van de DB onder druk kan komen te staan. Nu is vastgelegd dat het Rijk verantwoordelijk is voor de infrastructurele component en dat met een uitname uit het Gemeentefonds de inkoop en beschikbaarstelling van eContent is gegarandeerd. Het risico bij verstoring van dit evenwicht is dat het Rijk, de gemeenten of beiden zich terug z kunnen trekken.

N.B. Formeel moet nog opgemerkt worden dat een uitname uit het Gemeentefonds niet betekent dat deze gelden overgaan naar de Rijksbegroting, zichtbaar gemarkeerd voor de bibliotheeksector. Formeel vormt het budget begrotingstechnisch een onderdeel van het politieke beslisproces. OCW ziet geen risico's. Afspraken zijn gemaakt en die zullen de eerste tien jaar zeker niet ongedaan gemaakt worden, calamiteiten uitgezonderd.

De samenstelling van de Inkoopcommissie vraagt extra zorg. Veel gesprekspartners pleiten voor een brede basis met in ieder geval een duidelijke en bepalende positie voor de VOB.

Van belang is om van meet af aan afspraken te maken over de financiering van de overhead. De inkoopcommissie zal ondersteund moeten worden en formatie behoeven. Die kosten komen ten laste van de overheidsgelden, i.c. budget uitname gemeentefonds.

Veel ondervraagden uit de openbare Bibliotheek en daarbuiten maken zich zorgen over het loslaten van de koppeling fysieke en digitale bibliotheek. De VOB zal hier aandacht moeten besteden.

4.4. Organisatie Uitvoering

De Inkoopcie geeft opdracht aan een uitvoeringsinstantie. Daarvoor komen meer partijen in aanmerking volgens de opinie van de geïnterviewden. NBD/Biblion, BNL, Centraal Boekhuis, andere particuliere gegadigden, enkele combinaties daarvan. Een minderheid spreekt over de optie van een NBD-digitaal-variant, maar dat lijkt niet echt realistisch

Over het algemeen is men van mening dat NBD/Biblion voor de OB-branche de meest geëigende partner is. Onderhandelen door een gepokt en gemazelde partner als de NBD over tegelijkertijd de fysieke en digitale collectie wordt door velen als winstpunt gezien. Ook het risico dat fysieke boeken duurder zullen worden voor bibliotheken als fysiek en digitaal worden losgekoppeld is een argument om voor de NBD te kiezen. Meer zeggenschap vanuit de branche zou de samenwerking versoepelen, is de opinie

BNL heeft nu een inkoop opdracht vanuit de VOB inkoopcommissie. De vraag is of deze rol in de toekomst, in een nieuwe constructie gehandhaafd moet blijven. Voorlopig afwachten tot er duidelijkheid is over de rollen en taken van de KB en OB.

Deze ideeën moeten echter nog verder uitgewerkt en besproken worden, voordat zij serieus op de agenda komen.

Centraal Boekhuis is op dit moment als uitvoeringsorganisatie meer gericht op distributie dan op collectie. Zou wel een rol kunnen hebben in een nieuwe opzet NBD. Zoals een van de geïnterviewde kort samenvatte: het CB levert in ieder geval lijsten waar je kunt aantekenen wat je fysiek en/of digitaal wil bestellen. Met of zonder meta-data.

Conclusie is dat NBD/Biblion op dit moment de meest geschikte kandidaat is voor het Inkoopbureau (uitvoering).

5. Aanbevelingen

- 5.1. Positie kiezen in het veranderende krachtenveld digitale bibliotheek/fysieke bibliotheek.
De overheid streeft naar één landelijke digitale bibliotheek. Naar het zich laat aanzien zal de nieuwe bibliotheekwet in grote lijnen de structuur daarvan schetsen. De uitvoering wordt aan de branche overgelaten. De kans is aanwezig dat die landelijke digitale bibliotheek naast de openbare bibliotheek als eigenstandig instituut gaat functioneren, immers iedereen heeft toegang. Dat betekent dat de digitale bibliotheek niet integraal in de werkprocessen van de openbare bibliotheek wordt opgenomen. Wel als het gaat om de infrastructuur(datawarehouse, nbc, waas), maar niet als het gaat om dienstverlening aan de burger (lidmaatschap, contextualiseren, eBooks). Het SIOB steunt de zienswijze van de overheid en vertaalt dat in het concept van de geïntegreerde bibliotheek. Positie kiezen betekent dat wij nadrukkelijk duidelijk maken dat er maar één bibliotheek is waarin fysieke en digitale dienstverlening samenkomen. Daarbij is het in deze constructie uiteraard mogelijk uitsluitend van die digitale bibliotheek lid te zijn. Er is echter één nationale bibliotheekkaart voor die fysieke en digitale dienstverlening en in een decentraal stelsel is er altijd een relatie tussen het bibliotheek lid en de lokale bibliotheek.
- 5.2. Alert zijn op bestuurlijke en organisatorische ontwikkelingen bij de herstructurering bibliotheeksector
De overheid stuurt aan op een centrale rol van de KB, vooral als het gaat om beleidsvorming en beheerstaken. Integratie van het SIOB in de KB is daarbij onvermijdelijk. Als dat gebeurt, moet gewaarborgd zijn dat de openbare bibliotheken een gelijkwaardige stem hebben in de ontwikkeling van het totale bibliotheekbeleid
- 5.3. Betrokken zijn bij activiteiten van het SIOB als het gaat om collectiebeleid, prioritering en het opstellen van randvoorwaarden.
In de branchestrategie is bij het sleutelproject NBC een tweedeling aangebracht tijdens de werkconferentie van 31 oktober jl. De infrastructuur wordt door BNL gebouwd en het SIOB heeft aangegeven het collectiebeleid te willen vormgeven. Alle betrokkenen hebben tijdens de werkconferentie aangegeven geen probleem te hebben met de VOB als "opdrachtgever". Vanuit die rol kan de VOB een fundamentele bijdrage leveren.
- 5.4. Prominente rol in inkoopcommissie claimen, als het gaat om inkoop eBooks voor de openbare bibliotheekbranche
Er zijn meer scenario's denkbaar in dit verband waarbij als uitgangspunt geldt dat de VOB een preferente positie moet krijgen

- a. Een eigen VOB inkoopcommissie die rechtstreeks door OCW bekostigd wordt uit het aan het gemeentefonds onttrokken geld.
- b. Een platform waarin meerdere partijen worden betrokken (KB, DBNL) waarbij de geldstroom via de KB loopt en waarin de VOB de meerderheid heeft.
- c. In de periode 2013-2014, waarin de openbare bibliotheken via omslag zelf de eBooks bekostigen.

- 5.5. Samenwerkingsverband VOB en KB, zoals vermeld in Kamerbrief, benutten om concrete rol te vervullen
Op korte termijn moeten er gesprekken met de KB worden gestart.
- 5.6. Positie kiezen in groeiend debat over uitneming (mede veroorzaakt door uitstel wet)
De overheid zet in de nieuwe bibliotheekwet in op een bepalende rol in de digitale bibliotheek. Zowel infrastructuur als content worden door de overheid bekostigd. Een verregaande vorm van centralisering in een decentraal stelsel. Wij hebben een cruciale positie in dit debat. Die positie moeten we benutten om op een aantal punten strategisch beleid te maken.
- 5.7. De komende jaren (2013/14) de ingezette koers eBooks voortzetten.
- 5.8. Juridische problematiek eBooks betreffende rechten op nationaal en Europees niveau op de politieke agenda zetten en houden

Bijlage 1

Lijs van geïnterviewden (oktober 2012)

Chris Wiersma

Hans van Velzen

Charles Noordam

Bas Savenije

Maria Heijne

Theo Bijvoet/Aad van Tongeren

Lotte Sluijser

Rob Pronk

Janny van Vugt

Frank Huysmans

Diederik van Leeuwen

Jamil Jawad

Maarten Asscher

Eppo van Nispen

Ap de Vries

Josje Calff